

*О.Л. Сушицька,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
викладач-методист ВКНЗ «Коростишівський
педагогічний коледж імені І.Я. Франка»
Житомирської обласної ради*

Житомирщина в житті та поетичній творчості Вадима Крищенка

Поліська земля щедра на таланти. Її потужна енергія, життєдайні джерела сили та натхнення – ось та необхідна основа, на якій гартуються особистості, шліфується професійна майстерність.

Серед митців художнього слова, життя і творчість яких тісно пов'язані з Житомирщиною, Вадим Дмитрович Крищенко – поет-пісняр, заслужений діяч мистецтв України, народний артист України, заслужений працівник культури, член національної спілки письменників України, лауреат літературно-мистецьких премій імені Івана Нечуя-Левицького, імені Андрія Малишка та імені Дмитра Луценка, кавалер багатьох державних нагород Української православної церкви – ордена Андрія Первозваного та ордена Святого Володимира, найвищої відзнаки громадських організацій – Лицар Вітчизни та інших.

В.Д. Крищенко народився 1 квітня 1935 року в Житомирі. В цей час батьки майбутнього поета були студентами Житомирського інституту соціального виховання. «Я народився у студентській родині, у гуртожитку і був учительським дитям. Село, дитинство, війна. Людина формується воістину з дитячих років. Я вдячний джерельним основам людської моралі, яку втілювали мої батьки, сільські вчителі-інтелігенти», – зазначає Вадим Дмитрович [3].

Дитинство майбутнього поета пройшло у бабусі, яка проживала в мальовничому куточку Полісся – селі Глибочок Баранівського району на берегах річки Хомора. З особливою теплотою Вадим Дмитрович згадує бабу Уляну: «Це була вольова, мужня, певною мірою строга жінка, яка в двадцять з лишнім років залишилася вдовою і змогла вивести трьох синів і дочку в люди... У баби Уляни була якась потужна енергетична притягальна сила» [1, с. 534].

Рід Крищенків походить із Коростишівського району. Звідси у Глибочок часто приїжджав перевідувати онука дід Гнат, батьків батько. Малому Вадимові завжди цікаво було проводити час із дідусем.

Через багато років Вадим Дмитрович з особливим щемом ступає на батьківську землю: «Якось я був у Коростишівському районі на Житомирщині, звідки йде рід Крищенків. Ходив по сільському цвинтарю, відшукав дідову могилу, та й ще могилу (чи не єдину на той час з каменю) – свого прадіда, який був церковним старостою. Нині в тих краях Крищенків досить багато – ще живі мої двоюрідні сестри, брат, розбудувались племінники» [1, с. 535].

З неприхованою ніжністю та щирістю описані в поезіях В. Крищенка роки дитинства та найближчі, найдорожчі люди.

Незабутня рідна хата ... Це від її порогу почалася дорога в незвіданий світ. Її стіни бережуть родинне тепло, а вікна є «вогниками любові і шани»:

Віконечко рідної хати
Вдивляється в дальні дороги.
Чекає терпляче на мене,
Забувши давно про літа.
Віконечко рідної хати
Тамує печалі й тривоги,
Неначе бажає, щоб всюди
Зі мною була доброта.

«Віконечко рідної хати» [1, с. 201]

Звісно, у становленні пісенно-поетичного таланту митця особлива роль родини, в якій

... шана з дитинства жива.
У хлібині пахкій
Дітям ласка матусина світить,
В кожній скибці її
Озиваються батька слова.

«За родинним столом» [1, с. 203]

Час дитинства, проведений у бабусі, знайшов відображення у поезії «Мій Глибочок та Біла Гута», в якій дитяча безпосередність і захоплення поєднуються з філософськими роздумами про неминучий кінець усіх починань:

Мій Глибочок та Біла Гута,
І дух смолистої сосни.
Сюди, де вуличка забута,
Приїхав по дитячі сни.
І вже чекають хлопці-друзі,
Умовний свист – сюди, сюди...
Майструєм пищалки у лузі,
Човни спускаєм до води...

До вас, село і рідне поле,
Приїхав по дитячі сни,
На мить забувши, що ніколи
Не повторяються вони [1, с.212].

Рокам, проведеним у с. Глибочок, присвячені поезії «Баба Уляна», «Бабусина хата». Саме природа та неповторне багатство народної творчості сприяли формуванню поетичного таланту Вадима Крищенка: «Яких тільки, легенд не розказано, пісень не переспівано тут! Від них, певно, виток моїх поезій! Та ще природа рідного краю. Коли пишу новий вірш, повсякчас чую, як бринять у мені оті далекі срібні дзвіночки дитинства, оті неповторні наспіви» [2].

До початку війни сім'я Крищенків нетривалий час жила у Довбуші Баранівського району, де батьки вчителювали.

У повоєнний час родина оселилась у Житомирі. Батька Вадима «призначили директором школи №1 у житомирському передмісті, що звалось «Мальованкою». Славилось воно бійками, які влаштовувались прилюдно. Двоє б'ються, а натовп навколо вирішує, хто кого. Мешканців цього району у Житомирі називали «житомирські бандити».

Житомир вщент зруйнований. Але хлопці були молоді, енергійні, нестримні... Що там ті два-три кілометри через річку, базар і до центру, де вирувало життя. На вулиці Михайлівській збиралася молодь, знайомились, ходили, щоб показати себе і побачити інших» [1, 539]. Шість років тривав мальованський період життя майбутнього поета.

Перший поетичний твір Вадим написав, будучи шестикласником. Це був скоріше не вірш, а поема, присвячена партизанам. Навчаючись у школі № 23 м. Житомир, хлопець був активним учасником хору. До травневих свят керівник хору написав музику для пісні і звернувся з проханням до хористів спробувати написати вірші. Вадим написав вірш, назвав його «Пісня про травень». Цей твір шкільний хор виконував на огляді художньої самодіяльності в Житомирі. Тоді зі сцени вперше прозвучало: «Слова шестикласника Вадима Крищенка».

У поезії «Загадка дитинства» Вадим Дмитрович з гордістю називає Житомир своїм давнім другом, бо саме тут пролетіли незабутні роки, залишилося перше кохання, знайшла вічний спокій мама:

Я знаю добре – перша школа
Покличе дзвоником мене.

Покличе, щоб згадав дитинство,
Шкільні утіхи та жалі ...

Моє вишневе передмістя,
Мальованка – як звук сурми.

«Загадка дитинства» [1, с. 226]

Світ спогадів про дитинство є основою вірша «Автобуси йдуть на Житомир». І знову Мальованка, перша школа, зустріч минулого та сьогодення...

Мальованська школо, ти знову
Розносиш закличний дзвінок...
Тут слово ліпилось до слова,
Щоб склався найперший рядок.
Отут у футбол ми ганяєм,
Із клоччя зробивши м'яча...
Змінились будинки, квартали –
І пам'ять усе поміча [1, с. 219].

Коли хлопцю виповнилося чотирнадцять років, померла його мати Ганна Іванівна. Найніжніші та найтепліші слова поет пізніше присвятив дорогій неньці, яка завжди поруч з ним у світлі вранішньої зорі, у весняному буянні природи, у щирій, мелодійній пісні:

Вже в сні не приходять ранкове дитинство...

Лиш мамина пісня у серці звучить.

Я з нею – добріший, я з нею – сильніший,

Бо все найсвятіше з'єдналось у ній.

Вона і порадить, вона і утішить,

І тишу простелить душі грозівій.

«Мамина пісня» [1, с. 202]

Батько для Вадима завжди був мудрим наставником та порадником. І в час, коли «розірвалася нитка, що єднала з батьками», коли за всі проблеми і тривоги відповідаєш сам, у поезії «Пам'яті батька» В. Крищенко втілює філософську істину:

Все суєтне відходить, відлітає, як вітер...

Лиш приходять на думку пророчі слова:

«Ми під теплим крилом, ми безпечні, як діти –

Поки батько живий, поки мама жива» [1, с. 216].

Це Вадиму Дмитровичу належать слова із відомої пісні: «Батько і мати – два сонця гарячих». Читаємо у спогадах: «Ми всі в неоплатному боргу перед батьками, які перетерпіли неймовірні труднощі... Мої пісні та вірші про батька та матір – то лише маленька часточка любові до них, якою сповнене моє серце» [2].

У Житомирі Вадимові Крищенку, ще школяреві, пощастило побувати на зустрічі з відомим поетом Володимиром Сосюрою. «Він говорив розспівано, повільно, але мені його мова звучала, як музика, – згадує Вадим Дмитрович. – Певно, ніхто так сокровенно, по-синівському не сказав про Україну, як цей поет» [1, с. 540].

Після закінчення школи юнак вагався, чому надати перевагу – слову чи сцені (у старших класах був активним учасником драмгуртка і понад усе шанував художнє слово). І все ж слово перемогло.

Вадим Крищенко став студентом факультету журналістики Київського державного університету імені Т. Шевченка. Під час навчання був активним членом літературної студії, якою керував Юрій Мушкетик, а старостою був Василь Симоненко.

Перші проби пера пов'язані із шкільним періодом, на серйозне захоплення літературною творчістю, становлення поета-пісняра надихнув талановитого юнака славетний Андрій Малишко. «Один із перших своїх поетичних зошитів я віддав читати Андрію Малишку. По якомусь часові приходжу до нього і з хвилюванням запитую: «Андрію Самійловичу, ну як?.. У відповідь чую: «Твої вірші, Вадиме, як пісня». Я тоді подумав: «А це добре чи погано? Тільки через багато років по тому зрозумів, що великий Майстер,

який сам прекрасно писав пісні, зумів розгледіти в поетові-початківцеві цю схильність до пісні», – згадує Вадим Крищенко [1, с. 542].

Поетичне слово і пісня давно поєдналися у творчості поета. Як зізнається Вадим Дмитрович, іноді починає писати вірші, а виходить пісня або навпаки. У творчому доробку поета є різні пісні – для хорového і сольного виконання. Особливо плідно працює митець у жанрі естрадної пісні, у співавторстві з такими відомими композиторами, як Геннадій Татарченко, Олександр Злотник, Ігор Поклад, Олександр Морозов, Павло Дворський, Ніколо Петраш. Охоче включають до свого репертуару пісні Вадима Крищенка популярні співаки – Софія Ротару, Василь Зінкевич, Світлана та Віталій Білоножк, Оксана Білозір, Іво Бобул, Лілія Сандулеса, Павло Зібров та багато інших.

Неперевершеними виконавцями його творів були незабутні Назарій Яремчук, Раїса Кириченко, Іван Мацялко.

Оцінюючи невичерпний пісенний набуток Вадима Крищенка, Юрій Мушкетик зазначав: «Тонкий поліфонічний лірик і один з найщиріших нині поетів-піснярів – такою мені бачиться творча постать Вадима Крищенка в нашій літературі. Якось тихо і непомітно ... він став улюбленим поетом для багатьох, а це ... вдається одиницям ... Вчитайтеся в поетичні рядки Вадима Крищенка, побудьте з ним хоч якусь мить наодинці – і ви відчуєте, що його слово, його думка можуть перероджуватись у радість і гнів, можуть ставати трепетними і глибокими почуттями, які довго залишаються в людському серці» [3].

Вадим Крищенко неодноразово ставав переможцем престижного конкурсу сучасної української пісні «Пісенний вернісаж», який традиційно проводиться в Національному палаці «Україна».

Після закінчення університету Вадим Крищенко певний час перебував на журналістській роботі. У 1963 році з'явилася перша збірка його поезій «Тепла прорість». Нині у творчому арсеналі поета понад 45 збірок: «Щирість», «Зустрічі з літом», «Відстані», «Ясен день», «Напруга дня», «Допоки живу», «Біля останнього багаття», «Українська душа», «Час одкровення» та інші.

Поезії «Калинове гроно» та «Наче той весняний журавель» звучать як величальна пісня рідного для митця Полісся. Тут б'є чисте і цілюще джерело невичерпного таланту Вадима Крищенка – вміння через поетично-пісенне слово і художні образи спілкуватися з людськими душами, перебирати їх найтонші струни, викликаючи піднесення, гордість, захоплення від неперевершеної сили таланту митця.

Читаєш поезії і пишаєшся красою та потужною енергією рідної поліської землі:

Моя земля, мов калинове гроно,
Моя земля – в мені джерельце б'є.
Вона мене руками трав пригорне,
Щоб відчував я – в мене мати є.

«Калинове гроно» [1, с. 220]

Чебрецями пахне небо синє-синє,
І земля дарує з рук своє тепло.
Тут моє кохання, тут моє коріння,
Тут моєї долі вічне джерело.

«Наче той весняний журавель» [1, с. 221]

Народно-пісенний мотив зворушливої пташиної вірності органічно влітається в поетичні рядки, присвячені малій батьківщині, де звучить одночасно ніжно і велично:

Тополиний краю, калиновий краю,
Скільки я проїхав, перейшов земель...
З вірою до тебе знову прилітаю,
Наче той весняний білий журавель.

«Наче той весняний журавель» [1, с. 221]

А які вродливі поліські дівчата! Поет лагідно називає їх полісяночками. Особливою красою юнок наділила природа, а тому не випадково, що дівоча врода асоціюється у автора з озерною лілією, провісною зіркою, цвітом спориша:

Дивна лінія брови,
Губ ласкава лінія.
І сама поміж трави,
Як озерна лілія.
Світить зваба в тих очах
Зіркою провісною.
І біжить кудись дівча,
Щоб зробитись піснею.

«Полісяночка» [1, с. 255]

Давно мешкаючи у столиці, Вадим Дмитрович не забуває про рідне Полісся. І як тільки трапляється нагода, із задоволенням відвідує край дитинства й юності.

Житомирщина по праву пишається своїм відомим земляком. У 2011 році в Житомирській гуманітарній гімназії № 23 створено мистецький центр поета-пісняра, колишнього випускника В.Д. Крищенка. Це своєрідна поетична вітальня, відвідувачі якої мають змогу ознайомитися із поетичною та пісенною творчістю автора. В експозиції мистецького центру – фотографії, документи, публікації періодичних видань, фото та відеоматеріали, збірки поезій, ювілейні нагороди на творчих конкурсах, що демонструють активну життєву позицію поета-пісняра, розкривають глибинність та багатогранність його творчості.

Традиційно щороку в гімназії проводиться День Вадима Крищенка. У ході заходу учні створюють проєкти, виконують пісні, читають поезії.

Твори учасників міської літературної студії, що діє на базі гімназії, отримали схвальну оцінку від знаменитого автора, якого з рідною школою поєднує міцна дружба. Вадим Дмитрович неодноразово зустрічався з учнями та педагогами гуманітарної гімназії № 23.

У жовтні 2017 року в Житомирському літературному музеї відкрито експозицію, присвячену поетично-пісенній творчості Вадима Крищенка – славного сина України, з «незборним духом у серці».

Щиро і сокровенно, як тиха молитва, звучать сьогодні поетові рядки:

Хай святиться ім'я твоє,
Краю мій милий,
Там, де гори і доли
В переплетенні рік.
Хай Господь посилає нам
Мудрості й сили
І хранить Україну –
Нині, прісно й вовік!

«Хай святиться ім'я твоє» [1, с. 78]

Ніжне та зворушливе, мелодійне та різнобарвне, переконливе та натхненне поетичне слово Вадима Крищенка карбує в душі тих, хто збагне його глибоку суть, найдорожчі поняття: Родина, Бог, Україна [1, с. 5].

Список використаних джерел

1. Крищенко В.Д. Українська душа. – К.: Дніпро, 2009. – 592 с.
2. Мельничук А. Калиновий дзвін //Кримська світлиця. – 2008. – 8 серпня.
3. Мушкетик Ю. Дорога до пісні // Культура. – 1993. – 12 листопада.